

The Gleaner

Vol 11 (1974)

Αφιέρωμα στον Κ. Θ. Δημαρά

**Ο Κανουνναμές του 1819 για την εκλογή
Φαναριωτών στις Ηγεμονίες και στη Δραγομανία**

Βασ. Βλ. Σφυρόερας

doi: [10.12681/er.9417](https://doi.org/10.12681/er.9417)

Copyright © 2016, Βασ. Βλ. Σφυρόερας

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Σφυρόερας Β. Β. (2016). Ο Κανουνναμές του 1819 για την εκλογή Φαναριωτών στις Ηγεμονίες και στη Δραγομανία. *The Gleaner*, 11, 568–579. <https://doi.org/10.12681/er.9417>

**Ο ΚΑΝΟΥΝΝΑΜΕΣ ΤΟΥ 1819
ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΛΟΓΗ ΦΑΝΑΡΙΩΤΩΝ
ΣΤΙΣ ΗΓΕΜΟΝΙΕΣ ΚΑΙ ΣΤΗ ΔΡΑΓΟΜΑΝΙΑ**

Δυὸ χρόνια πρὶν ἀπὸ τὴν ἑναρξή τῆς ἐλληνικῆς ἐπανάστασης, τὸν Ἰανουάριο 1819 (χρονολογία Ἑγίρας, κατὰ τὸ σχετικὸ ἔγγραφο, Ρεμπιούλ-ἔβέλ 1234)¹, ἐκδόθηκε ἀπὸ τὸ σουλτάνο Μαχμουτ Β' ἕνας κανουνναμές —καταστατικὸς ὀργανισμὸς— ποὺ περιόριζε σὲ τέσσερις μόνο φαναριωτικὰ οἰκογένειες τὸ προνόμιο τοῦ διορισμοῦ στὰ ἀξιιώματα τοῦ ἡγεμόνα Βλαχίας καὶ Μολδαβίας, τοῦ Μεγάλου διερχομένου καὶ τοῦ Δραγομάνου τοῦ στόλου.

Τὸ κείμενο τοῦ κανουνναμέ, γνωστὸ ἀπὸ μετάφραση στὴ γαλλικὴ γλώσσα, ποὺ δημοσίευσε τὸ 1898 ὁ Ν. Jorga², ἔμεινε σχεδὸν ἀπαρατήρητο ὅχι μόνον ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς Ρουμάνους ἱστορικούς, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι τὴν εἰδικὴ σημασία του γιὰ τὶς παραδουνάβιες ἡγεμονίες εἶχαν ἐπισημάνει τόσο ὁ Jorga, ὅσο καὶ ὁ I. Filitti³ καὶ ἄλλοι.

Τὸ 1959 ὁ Ρουμάνος ἀκαδημαϊκὸς Α. Otetea —ποὺ τὸ θάνατό του θρήνησε πρόσφατα ἡ ἱστορικὴ ἐπιστήμη— σὲ μικρὴ μελέτη του ἀνέλυε τὸ περιεχόμενον τοῦ κανουνναμέ⁴ —ἐπιμένοντας ἰδιαιτέρως στὰ σημεῖα ποὺ ἀφοροῦσαν οἰκονομικὰ προβλήματα τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαβίας, καὶ κατέληγε στὸ συμπέρασμα, στηριγμένος καὶ σὲ ἔγγραφα τοῦ ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσίας, ὅτι ἡ ἐφαρμογὴ του θὰ ὀδηγοῦσε στὴν ἀφαίμαξη τοῦ ντόπιου πληθυσμοῦ μὲ τὴ συστηματικὴ ἐκμετάλλευση τῶν οἰκονομικῶν πόρων τῆς περιοχῆς ἀπὸ τοὺς ἡγεμόνες. Τὴν ἴδια ἀποψη ὑποστήριξε προφορικὰ καὶ τὸ 1966 στὸ Α' Διεθνὲς Συνέδριο Σπουδῶν Νοτιοανατολικῆς Εὐρώπης στὴ Σόφια, συμπληρώνοντας ἀνακοίνωσή μου —γιὰ μιὰν ἄγνωστη ἐλληνικὴ μετάφραση τοῦ κανουνναμέ— στὴν ὁποία τό-

1. Γιὰ τὴν ἀντιστοιχία τῶν δυὸ χρονολογιῶν βλ. H. G. Cattenoy, *Tables de Concordances des ères chrétienne et hegirienne*, Παριζ 1961, πίνακας 1815-1820.

2. N. Jorga, *Acte si fragmente cu privire la istoria Românilor*, τ.

II, Βουκουρέστι 1898, σ. 545 - 549.

3. I. Filitti, *Rôle diplomatique des Phanariotes de 1700 à 1821*, Παρισι 1901, σ. 202.

4. A. Otetea, *Un cartel Fanariot exploatarea Tarilor Romine*, π. «Studii», τ. 3, 1959, σ. 111-120.

νιζα τὴ σημασία του γιὰ τὴν ἐσωτερικὴ ἱστορίᾳ τοῦ Φαναριωτισμοῦ, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὶς τύχες τοῦ ὑπόδουλου ἑλληνισμοῦ, ἰδιαίτερα τοῦ νησιωτικοῦ⁵. Λίγα χρόνια ἀργότερα, τὸ 1970, στὸ ἑλληνορουμανικὸ συμπόσιο τῆς Θεσσαλονίκης μὲ θέμα τὴν «Ἐποχὴ τῶν Φαναριωτῶν», ὁ σοφὸς ρουμάνος ἱστορικός, μὲ ἀνακοίνωσή του γιὰ τὸ ἴδιο κείμενο, ἐνίσχυσε μὲ νέα στοιχεῖα τὶς πρῶτες ἀπόψεις του⁶. Θὰ ἦταν δυνατὸ ὅμως νὰ παρατηρηθεῖ ὅτι ὁ Otetea περιόρισε τὴ σημασία τοῦ κανουνναμὲ μόνάχα στὶς παραδουνάβιες ἡγεμονίες, ἐνῶ τόσο οἱ Μεγάλοι διερμηνεῖς, ὅσο καὶ οἱ Δραγομάνοι τοῦ στόλου, ποὺ ὁ τρόπος τῆς ἐπιλογῆς τους καθοριζόταν συγκεκριμένα στὸ κείμενο, ἦταν φορεῖς θεσμῶν ἀποφασιστικῆς σημασίας γιὰ τοὺς πληθυσμοὺς τοῦ ἑλλαδικοῦ χώρου.

Ἡ ἑλληνικὴ μετάφραση τοῦ κανουνναμὲ σώθηκε στὸν κώδικα 1220 τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας (φύλλα 20r-22r)⁷, κι ἔχει τὴν ἐπιγραφή:

Ἐπειδὴ καὶ τὸ πρωτότυπον τοῦ ἱεροῦ αὐτογράφου κεκοσμημένον βασιλικῷ κανουνναμὲ εὐρίσκεται πεφυλαγμένον εἰς τὸ Διβὰν-καλεμί, ἐκδίδεται ἡ παροῦσα εἰδοποίησις εἰς τὴν φαμίλιαν τοῦ νῦν ἡγεμονεῦντος εἰς Βλαχίαν Δρακοζαδὲ Ἀλέκου Σούτζου.

Ὁ σκοπὸς τῆς Πύλης ἢ τῶν Φαναριωτῶν ποὺ συντελέσανε στὴν ἔκδοσή τοῦ κειμένου αὐτοῦ, δὲν περιοριζόταν στὴν οἰκονομικὴ ἀποκατάσταση μερικῶν προσώπων ἢ στὴν ἀποζημίωση ἄλλων. Εἶναι βέβαιο πὼς οἱ ἡγεμόνες τῶν παραδουνάβιων περιοχῶν ἢ οἱ Μεγάλοι διερμηνεῖς καὶ οἱ Δραγομάνοι τοῦ στόλου δὲν χρειάζονταν μιὰ ὁποιαδήποτε νομικὴ κατοχύρωση γιὰ νὰ συγκεντρώσουν πλούτη. Τὰ εἰσοδήματά τους ἦταν ἀνεξέ-

5. Περίληψη τῆς ἀνακοίνωσής μου, βλ. V. Sfyroeras, *Un «Canunnamé» sui diritti di famiglie Fanariote nell'amministrazione dell'impero Ottomano*, «Actes du Premier Congrès International des Études Balkaniques et Sud-Est Européennes», τ. III, Σόφια 1969, σ. 489. Γιὰ τὶς ἀπόψεις τοῦ Α. Otetea βλ. ὁ.π., σ. 495. Ἡ ἀνακοίνωσή ἐκείνη μεταφρασμένη στὰ ἑλληνικὰ δημοσιεύεται στὴν πλήρη μορφή της σήμερα μὲ ἀλλαγή τοῦ προλόγου καὶ μὲ ἐλάχιστες προσθήκες.

6. Α. Otetea, *La désagrégation du régime Phanariote*, «Symposium:

L'Epoque Phanariote, 21-25 octobre 1970», Θεσσαλονίκη 1974, σ. 439-445.

7. Ὁ κώδικας 1220 τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας, ἄγνωστος στὴν ἔρευνά, —οἱ κατalogοι τοῦ C. Litzica (1909) καὶ τοῦ N. Camariano (1940) περιγράφουν τοὺς κώδικες 1-1066— ἐπιστημάνθηκε τὸ 1958 ἀπὸ τὸν Α. Βρανούση ποὺ φωτογράφησε μέρος τοῦ περιεχομένου του. Γιὰ τὴν παραχώρηση τῶν φωτογραφιῶν ποὺ περιλαμβάνουν τὸ κείμενο τοῦ κανουνναμὲ, εὐχαριστῶ κι ἀπὸ τὴ θέση αὐτὴ τὸν φίλο συνάδελφο.

λεγκτα καὶ μποροῦσαν ν' αὐξηθοῦν μὲ πολλοὺς τρόπους. Κύριος σκοπὸς τῆς Πύλης ἦταν ἡ ρύθμιση τοῦ ζητήματος τῆς ἐπιλογῆς προσώπων, ποὺ θὰ ἦταν, κατὰ τὴ φράση τοῦ κανονισμοῦ «ἀτάραχα, πιστὰ καὶ δοκιμασμένα» καί, κυρίως, ὅσο κι ἂν αὐτὸ δὲ φαίνεται, ἡ ἐξασθένηση τῆς ἐπιρροῆς τῆς Ρωσίας στοὺς φαναριωτικοὺς κύκλους.

Οἱ εὐνοούμενοι τῆς Πύλης τὸ 1819 ἀνῆκαν σὲ τέσσερις οἰκογένειες: αἰεὶ τὴν τοῦ νῦν ἡγεμόνος τῆς Μπογδανίας Καλλιμάχη, εἰς τοῦ νῦν αὐθέντου τῆς Βλαχίας Δρακοζαδὲ Ἀλέκου Σούτζου, εἰς τὸν νῦν ἐκ τῆς φαιλιάς τοῦ Μιχαὴλ Βόδα καταγόμενον νῦν Μέγαν δραγομάνον Δρακοζαδὲ Μιχαλάκη Σοῦτζον καὶ εἰς τὴν ἐκ τριῶν ἀδελφῶν συγκροτουμένην φαιλίαν τοῦ ἀποθανόντος Ἀλεξάνδρου Μουρούζη»⁸.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς οἰκογένειες αὐτὲς ἀναφέρονται ἀκόμα δύο, ποὺ μέλη τους κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς ἐκδοσης τοῦ κανονισμοῦ θὰ μποροῦσαν νὰ διεκδικήσουν ἀξιώματα, ἀπὸ τὰ ὅποια εἶχαν ἀπομακρυνθεῖ. Πρόκειται γιὰ τὴν οἰκογένειαν Χαντζερῆ καὶ γιὰ τὴν οἰκογένειαν Ἀργυροπούλου. Ὁ Ἀλέξανδρος Χαντζερῆς ἦταν ὁ τελευταῖος ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν αὐτὴ ποὺ εἶχε διατελέσει — δώδεκα χρόνια πρὶν ἀπὸ τὴν ἐκδοσὴ τοῦ κανονισμοῦ, ἀπὸ τὸ Μάρτη ὡς τὸν Αὐγούστου τοῦ 1807 — ἡγεμόνας τῆς Μολδαβίας καὶ εἶχε ἀντικατασταθεῖ ἀκριβῶς ἀπὸ τὸ Σκαρλάτο Καλλιμάχη, ποὺ ἀνελάμβανε γιὰ δεύτερη φορὰ τὸ ἀξίωμα καὶ ὑπῆρξε εὐνούμενος τῆς Πύλης ὡς τὸ 1821. Ὁ Ἰάκωβος Ἀργυρόπουλος, διερμηνέας τῆς Πύλης ἀπὸ τὸ 1812 ὡς τὸ 1815, ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὸ ἀξίωμά του μὲ ἐνέργειες τοῦ Μιχαὴλ Σούτζου, ποὺ τὸν ἀντικατέστησε⁹. Ἡ ἀποζημίωση ποὺ χορηγεῖται στοὺς δυὸ αὐτοὺς Φαναριώτες γιὰ τὸν ἀποκλεισμό τους ἀπὸ τὰ ἀξιώματα (ἀετήσιον σιτηρέσιον τῷ μὲν Ἰακωβάκη 60 χιλιάδες γρόσια, τῷ δὲ Χαντζερῆ 40 χιλιάδες) ἀποτελεῖ ἀναμφισβήτητα μιὰ σημαντικὴ παροχή, ποὺ θὰ περιορίζε ἢ καὶ θὰ ἀπέκλειε τυχὸν παρασκηνιακὰς ἐνέργειες γιὰ τὴν ἀποκατάστασή τους σὲ ὑψηλὰς θέσεις. Δὲν ἦταν, ὅμως, παρὰ μόνον τὸ ἓνα τρίτο ἢ τὸ ἓνα τέταρτο τοῦ ἐτήσιου εἰσοδήματος τοῦ Δραγομάνου τοῦ στόλου,

8. Ὁ Σκαρλάτος Καλλιμάχης εἶχε διορισθεῖ γιὰ πρώτη φορὰ ἡγεμόνας τῆς Μολδαβίας (Μπογδανίας) τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1806, καὶ γιὰ τρίτη φορὰ τὸ Σεπτέμβριον τοῦ 1812. Ὁ Ἀλέξανδρος Σοῦτζος διαδέχθηκε τὸν Ἰωάννη Καρατζᾶ στὸ θρόνον τῆς Βλαχίας τὸ Νοέμβριον τοῦ 1818. Ὁ Μιχαὴλ Σοῦτζος ἀνέλαβε τὸ ἀξίωμα τοῦ Μεγάλου

Διερμηνέως τὸ 1817. Βλ. πρόχειρα Δ. Ζακυθνοῦ, *Ἡ Τουρκοκρατία. Εἰσαγωγή εἰς τὴν νεωτέραν ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ*, Ἀθῆναι 1957, σ. 100-102.

9. Γιὰ τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ Ἰακώβου Ἀργυροπούλου ἀπὸ τὸν Μιχαὴλ Σοῦτζον, βλ. Β. Σφυρόερα, *Οἱ Δραγομάνοι τοῦ Στόλου. Ὁ θεσμὸς καὶ οἱ φορεῖς*. Ἀθῆναι 1965, σ. 163.

πού βρισκόταν στην κατώτερη κλίμακα της φαναριωτικής διοικητικής ιεραρχίας.

Χαρακτηριστικός είναι στον κανονισμό ο ύπαινηγμος για τον 'Ιωάννη Καρατζά, πού, ήγεμόνας της Βλαχίας ως τον 'Οκτώβρη του 1818, αντικαταστάθηκε από τον 'Αλέξανδρο Σούτσο. 'Ο Καρατζάς, πού τουλάχιστον από το 1816 είχε μυστική αλληλογραφία με τον πρεσβευτή της Ρωσίας στην Κωνσταντινούπολη βαρόνο Stroganof, είχε εγκαταλείψει τον ήγεμονικό θρόνο στις 11 'Οκτωβρίου 1818 κι είχε καταφύγει στην 'Ιταλία¹⁰. 'Η φυγή του λόγιου ήγεμόνα έδειχνε ακόμα μιὰ φορά στην Πύλη ότι «δεν μπορούσε νὰ ἐμπιστεύεται τὰ σημαντικά ἀξιώματα τῶν ἡγεμονιῶν σὲ ὁποιοὶδήποτε»¹¹ κι ὁ ἴδιος ὁ Καρατζάς γνώριζε τίς διαθέσεις τῆς Πύλης ἀπέναντί του, ὅταν τίς παραμονές τῆς φυγῆς του, στις 15 Σεπτεμβρίου 1818, ἔγραφε στὸν Stroganof: «Halil-effendi et tout le ministère sont persuadés que je suis devenu tout à fait vendu à la Russie, que j'ai trahi la Porte»¹². Στις ἐνέργειες αὐτὲς τοῦ Καρατζά ἀναφέρεται ἡ φράση: «τινὲς ἐξ αὐτῶν [τῶν Φαναριωτῶν] ταραχοποιοί, ἐν προσήματι πίστεως εὐσταθοῦς. . . ἀπὸ ἀχρεΐα συμβεβηκότα κινούμενοι ἔπραξαν ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ στρεβλῶ καὶ παρατράχῳ δα κινήματα καὶ ἐξηκριβώθη ἔτι μᾶλλον ὅτι εἰς τοὺς τοιούτους πλέον δὲν ἀνήκει τὸ μέγα τῆς ἡγεμονείας ὑπόρρημα».

'Απὸ τίς ἄλλες φαναριωτικὲς οἰκογένειες, πού θὰ μπορούσαν νὰ διεκδικήσουν ἓνα ἀπὸ τὰ τρία ἀξιώματα, καμιά δὲ φαινόταν νὰ ἔχει αὐτὴ τὴν περίοδο τὴν εὐνοια τῆς Πύλης. Οἱ 'Υψηλάντηδες μετὰ τὸ ρωσοτουρκικὸ πόλεμο τοῦ 1807 εἶχαν στραφεῖ ὀριστικὰ πρὸς τὴ Ρωσία καὶ μετὰ τὸν Κωνσταντῖνο 'Υψηλάντη, πού τὸ 1806 εἶχε ὀραματισθεῖ συνεργασία με τοὺς Σέρβους γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς 'Ελλάδας¹³, τὰ μέλη τῆς ιστορικῆς οἰκογένειας ἔμειναν στὸ περιθώριο τῆς διοικητικῆς ἀριστοκρατίας

10. A. Pippidi, *Jean Caradja et ses amis de Genève*, «Symposium: L'Epoque Phanariote», ὁ.π., σ. 190-192, ὅπου καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία.

11. A. Otetea, *La désagrégation*, ὁ.π., σ. 440.

12. P. A. Argyropoulo, *Correspondance diplomatique de l'hospodar de Valachie J. Caradja avec le baron de Stroganof 1816-1818*, 'Αθήνα 1954, σ. 207. Γιὰ τὴ φιλορωσικὴ

διάθεση καὶ στάση τοῦ Καρατζά βλ. σ. 15, 27 κέ.

13. Τὴ σχετικὴ μετὰ τίς ἐνέργειες τοῦ Κωνσταντῖνου 'Υψηλάντη βιβλιογραφία βλ. Σπ. Δ. Λουκάτου, *Σέρβοι, Μαυροβούνιοι καὶ Βόσνιοι, μαχητὲς τῆς 'Ελληνικῆς ἀνεξαρτησίας*, στὸν τόμο «Συνεργασία 'Ελλήνων καὶ Σέρβων κατὰ τοὺς ἀπελευθερωτικοὺς ἀγῶνες 1804-1830. - 'Ελληνοσερβικὸ Συμπόσιο», Θεσσαλονίκη 1979, σ. 102, σημ. 2.

τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, ἄλλωστε, ὑπηρετοῦσαν στὸ ρωσικὸ στρατό¹⁴. Οἱ Μαυροκορδάτοι συνδέονταν μὲ τοὺς Καρατζάδες καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, ποὺ ἦταν μυημένος, ἔσως ἀπὸ τὸ 1817, στὴ Φιλικὴ Ἑταιρεία¹⁵, ἀκολούθησε τὸν Ἰωάννη Καρατζά στὴν αὐτοεξορία του¹⁶. Τελευταῖος, ἄλλωστε, Μαυροκορδάτος, ποὺ ἀνέλαβε ὑψηλὸ ἀξίωμα στὴν Πύλη, ἦταν ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος ὁ Φιραρῆς (=φυγάς), τριάντα καὶ περισσότερα χρόνια —τὸ 1786— πρὶν ἀπὸ τὴν ἐκδοση τοῦ κανουνναμέ¹⁷. Οἱ Μαυρογένηδες θεωρήθηκαν πάντοτε ἀπὸ τοὺς ἄλλους Φαναριῶτες ξένο σῶμα στὴν κοινωνία τους κι ἔμειναν μόνο στὸ ἀξίωμα τοῦ Δραγομάνου τοῦ στόλου, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν περίπτωση τοῦ Νικολάου Μαυρογένη, ποὺ τὸ 1786 ἔγινε ἡγεμόνας τῆς Βλαχίας χωρὶς νὰ περάσει προηγουμένως ἀπὸ τὴ διερμηνία τῆς Πύλης, ἀπαραίτητο, κατὰ παράδοση τουλάχιστον, σκαλοπάτι γιὰ τὸν ἡγεμονικὸ θρόνο¹⁸. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι σ' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν περίπτωση ἀναφέρεται ὁ κανουνναμές μὲ τὴ φράση: «ἀγκυλὰ προλαβόντως συνέβη οἱ τῆς δραγομανίας τοῦ στόλου νὰ διορίζωνται αὐθένται [=ἡγεμόνες], διὰ νὰ μὴ διορισθοῦν ὅμως πλέον, νὰ διορίζωνται δραγουμάνοι τῆς Πόρτας ὅταν ἔλθῃ ἡ σειρά των, καὶ μετὰ τὴν δραγουμανίαν τῆς Πόρτας, πληρωθέντος τοῦ διατεταγμένου καιροῦ, τότε νὰ ἐπιτυχάνουν αὐθεντίας, ὡς εἴρηται».

Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι ὁ συντάκτης ἢ ὁ ἐμπνευστὴς τοῦ κανουνναμέ παρουσιάζοταν μὲ τὴ φράση αὐτὴ νὰ σέβεται τὴ νομιμότητα τῆς διαδοχῆς, ὅπως εἶχε ρυθμισθεῖ μ' ἓνα χάττι-σερίφ τοῦ 1802, στὸ ὁποῖο

14. Γιὰ τὴν κατὰταξη τοῦ Ἀλ. Ὑψηλάντη στὸ ρωσικὸ στρατό τὸ 1810, βλ. Ἰ. Φιλήμονος, *Δοκίμιον ἱστορικὸν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως*, Ἀθῆναι 1859, σ. 74. Βλ. ἐπίσης Κ. Διαμάντη, *Δημήτριος Ὑψηλάντης 1793-1832*, σ. 13-15.

15. Ἐμ. Πρωτοψάλτη. Ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος καὶ τὸ ἔργον του κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821, «Ἀφιέρωμα εἰς τὰ 150 χρόνια ἀπὸ τῆς Ἐπανάστασεως τοῦ 1821» [Βιβλιοθήκη Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν], Θεσσαλονίκη 1971, σ. 164-165.

16. Ἐμμ. Πρωτοψάλτη, Ἱγνάτιος Μητροπολίτης Οὐγγροβλαχίας, «Μνη-

μεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας» (τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν), τ. Α', Ἀθῆναι 1959, σ. 266.

17. Βλ. Α. Βρανούση, *Οἱ Προδρόμοι*, [«Βασικὴ Βιβλιοθήκη» ἀρ. 11], Ἀθῆναι 1955, σ. 44. Ὁ Ἀλ. Μαυροκορδάτος-Φιραρῆς εἶχε μυηθεῖ στὴ Φιλικὴ Ἑταιρεία τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1816 ἀπὸ τὸν Ν. Γαλάτη (βλ. Ι. Μελετοπούλου, *Ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία*, Ἀρχεῖον Π. Σέκερη, Ἀθῆναι 1967, σ. 98).

18. Β. Σφυρόερα, ὁ.π., σ. 128 καὶ τοῦ ἴδιου, *Les Mavroyéni et la vie économique de la mer Égée*, «Symposium: L'époque Phanariote», σ. 334.

οριζόταν θητεία έπτά χρόνων για κάθε αξίωμα¹⁹. Τò ίδιο νόημα έχει και μιὰ άλλη φράση στην αρχή του κειμένου, κατά την οποία «ὁψέποτε ἤθελε γένει τὸ ἄζλι [ἡ παραίτηση] τῶν ἤδη ὑπηρετούντων, νὰ διορίζωνται αὐθένται λόγῳ διαδοχῆς καὶ ἀλλαγῆς. . .». Στὴν πραγματικότητα αὐτοὶ οἱ ὅροι τοῦ κανουνναμέ ἦταν στὴ συγκεκριμένη περίπτωση χωρὶς περιεχόμενο, γιατί ἡγεμόνας στὴ Βλαχία ἦταν ὁ Ἀλέξανδρος Σοῦτσος, στὴ Μολδαβία ὁ Σκαρλάτος Καλλιμάχης, καὶ Διερμηνέας τῆς Πύλης ὁ Μιχαήλ Σοῦτσος. Μόνο στὸ αξίωμα τοῦ Δραγομάνου τοῦ στόλου ὑπηρετοῦσε τὴν περίοδο αὐτὴ Φαναριώτης, ἀπὸ οἰκογένεια ποὺ δὲν εὐνοοῦσε ὁ κανουνναμέ. Πρόκειται γιὰ τὸν Μιχαήλ Μάνο, ποὺ ἂν καὶ στενὸς συγγενὴς τοῦ Μιχαήλ Σοῦτσου²⁰, ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ τὸ Νικόλαο Μουρούζη, στὶς 17 Ἰανουαρίου 1819²¹. Ἡ ἀπομάκρυνση τοῦ Μάνου ἀπὸ τὴ Δραγομανία τοῦ στόλου ἐμφανίσθηκε στοὺς νησιῶτες ὡς ποινὴ «γιὰ τὶς καταχρήσεις ὁποῦ ἔκαμε»²², ἐνῶ τόσο ὁ χρόνος τῆς πραγματοποίησής της, ὅσο καὶ τὸ πρόσωπο ποὺ τὸν διαδέχθηκε, ἀποδεικνύουν ὅτι ἦταν συνέπεια τοῦ κανουνναμέ. Ἴσως δὲν εἶναι χωρὶς σημασία τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Μάνος εἶχε ζητήσει τὸ 1807 τὴ βοήθεια καὶ τὴ μεσολάβηση τοῦ Ναπολέοντα γιὰ νὰ καταλάβει ἡγεμονικὸ θρόνο καὶ ὅτι εἶχε ἀπευθυνθεῖ γιὰ τὸν ἴδιο σκοπὸ στὸν Talleyrand²³.

Ὁ Otetea²⁴ πιστεύει ὅτι ἐμπνευστὴς τοῦ κανουνναμέ ἦταν ὁ Ἀλέξανδρος Σοῦτσος, καὶ παραθέτει μιὰ φράση ἀποκαλυπτικὴ τοῦ Νικολάου Σοῦτσου, γιοῦ τοῦ ἡγεμόνα, ποὺ στὰ Ἀπομνημονεύματά του γράφει: «C'est alors [avant de quitter Constantinople] qu'il fit décréter par la Porte le fameux Canoun-namé ou Règlement qui n'était pas destiné à obtenir la consécration du temps»²⁵. Πῶς ἐβλεπε ὅμως τὸν κανουνναμέ ὁ Νικόλαος Σοῦτσος —καὶ ἴσως κι ἄλλοι Φαναριῶτες— φαίνεται ἀπὸ τὴν ἀκόλουθη φράση του: «Je me suis toujours demandé com-

19. A. Otetea, ὁ.π., σ. 443.

20. B. Σφυρόερας, *Οἱ Δραγομάνοι τοῦ Στόλου*, σ. 166.

21. B. Σφυρόερας, ὁ.π., σ. 170.

22. Ἀντ. Λιγνοῦ, *Ἀρχεῖον Κοινοτήτος Ὑδρας*, τ. ζ' Πειραιεὺς 1925, σ. 124-125, ὅπου τὸ σχετικὸ ἐγγράφο τῆς 21 Ἰανουαρίου 1819.

23. C. Mano, *Documente din secolele al XVI-XIX privitoare la familia Mano*, Βουκουρέστι 1907, σ.

317-323. Γιὰ τὶς γαλλόφιλες ἐνέργειες μελῶν τῆς οἰκογένειας Μάνου βλ. Germ. Lebel, *La France et les Principautés Danubiennes (du XVIe siècle à la chute de Napoleon Ier)*, Παρίσι 1955, σ. 207, 322.

24. A. Otetea, ὁ.π., σ. 443.

25. *Mémoires du Prince Nicolas Soutzo, grand logothète de Moldavie, 1798-1871*, publiés par Panaïoti Rizos, Βιέννη 1899, σ. 35.

ment mon père a pu se faire illusion sur la portée d'un pareil acte et ne pas s'apercevoir qu'il était tout aussi facile au premier individu en faveur auprès des Turcs de mettre à néant l'oeuvre de ses méditations et sans doute de ses sacrifices qu'il a été possible à lui de l'ériger en droit»²⁶.

Δὲν ἦταν ἀσφαλῶς ἀμέτοχος στὴν ἔκδοση ἢ καὶ στὴ σύνταξη τοῦ κανονισμοῦ καὶ ὁ Μιχαὴλ Σοῦτσος, προστατευόμενος τοῦ παντοδύναμου μεγάλου βεζίρη Χαλὶλ μπέη, ὅπως προκύπτει ἔμμεσα ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία Καρατζᾶ-Stroganof²⁷. Ἡ αὐτόβουλη ἀπομάκρυνση τοῦ πεθεροῦ τοῦ Καρατζᾶ ἀπὸ τὸ θρόνο τὸν ἀποδέσμευε στὶς ἐνέργειές του, ποὺ ἀπέβλεπαν στὴν ἀνοδό του ἀπὸ τὴ Μεγάλη δραγομανία στὴν ἡγεμονία τῆς Μολδαβίας.

Ἀμέσως μετὰ τὴν ἔκδοση τοῦ κανονισμοῦ, στὶς 18/27 Ἰανουαρίου 1819 ἐκδόθηκε ἀπὸ τὸν σουλτάνο Μαχμούτ Β' χάττι-σερίφ, μὲ τὸ ὁποῖο οἱ οἰκογένειες Καλλιμάχη, Σούτσου, Μουρούζη καὶ Χαντζερῆ ὑποχρεώονταν νὰ σεβασθοῦν τοὺς ὅρους ποὺ ρύθμιζαν τὴν κατάληψη τῶν ἀξιωματικών²⁸. Ἡ ἐνέργεια αὐτὴ δὲν σημαίνει βέβαια ὅτι θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ παρουσιασθεῖ ὁποιαδήποτε ἀντίδραση ἀπὸ τὶς φαναριώτικες οἰκογένειες, ἀκόμα καὶ ἀπὸ ἐκεῖνες ποὺ θίγονταν. Εἶναι ὅμως χαρακτηριστικὴ ἡ ἀντίδραση τόσο τῆς ρωσικῆς καὶ τῆς αὐστριακῆς πρεσβείας στὴν Κωνσταντινούπολη, ποὺ ἔδειξαν ὅτι αἰφνιδιάσθηκαν, ὅσο καὶ τοῦ γαλλικοῦ προξενεῖου στὸ Βουκουρέστι. Ὁ Stroganof, ποὺ ἦταν ὁπωσδήποτε πληροφορημένος γιὰ τὴν κρίση στὶς σχέσεις ὀρισμένων φαναριωτικῶν οἰκογενειῶν ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία του μὲ τὸν Καρατζᾶ, στὶς 18 Φεβρουαρίου 1819, μὲ μιὰ Νότα του πρὸς τὴν Ὑψηλὴ Πύλη παρουσιάζεται νὰ ἀγνοεῖ τὸ ἀκριβὲς περιεχόμενον τοῦ κανονισμοῦ²⁹. Ὑπενθυμίζει ὅμως ὅτι ἡ φημολογούμενη ὑποχρέωση τῶν ἡγεμόνων Βλαχίας καὶ Μολδαβίας νὰ καταβάλλουν ἐτήσια ἐπιχορήγηση 60.000 καὶ 40.000 γροσίων σὲ δυὸ πρῶν ἀξιωματοὺς, εἶναι ἀσυμβίβαστη καὶ ἀντίθετη πρὸς τὰ προνόμια ποὺ κατὰ καιροὺς χορηγήθηκαν στὶς ἡγεμονίες καὶ ὅτι εἶναι ἀπαράδεκτη ἡ καταβολὴ τοῦ ποσοῦ, εἴτε ἀπὸ τὸ δημόσιο ταμεῖο εἴτε ἀπὸ τὸ προσωπικὸ ταμεῖο τῶν ἡγεμόνων. Ὁ Γάλλος πρὸξενος στὸ Βουκουρέστι σὲ ἐπιστολὴ του τῆς 20 Μαρτίου 1819 πρὸς τὸ Armand Emmanuel Richelieu, ὑπουργὸ

26. "Ο.π.

27. P. A. Argyropoulo, ὁ.π., σ. 21.

28. M. Guboglu, *Catalogul Documentelor Turcești*, τ. I, Βουκουρέστι

1960, σ. 260-261, ἀρ. 1317.

29. *Mémoires du Prince Nicolas Soutzo*, σ. 334-335, ὅπου τὸ κείμενον τῆς Νότας.

τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας, ἀποδίδει τὴν ἔκδοση τοῦ κανονναμὲ ἀποκλειστικὰ σὲ ρωσικὲς ἐνέργειες³⁰. Ἡ αὐστριακὴ, τέλος, πρεσβεία στὴν Κωνσταντινούπολη, περισσότερο ἐπιφυλακτικὴ, ἂν καὶ ὁ πρόξενος τῆς στὸ Βουκουρέστι πρῶτος ἐνημερώθηκε γιὰ τὸ περιεχόμενον τοῦ κανονναμὲ, δὲν διαμαρτυρήθηκε, ὅσο ξέρουμε, γιὰ τὴ ρύθμιση ποὺ ἐπιχειροῦσε ἡ Πύλη, ἀφοῦ μάλιστα ἀπέκλειε ρωσόφιλος οἰκογένειες ἀπὸ τὶς καίριες θέσεις τῶν παραδυναβίων ἡγεμονιῶν³¹.

Θὰ μποροῦσε, τάχα, νὰ ἀποδοθεῖ ἡ ἐνέργεια αὐτὴ τῆς Πύλης, τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1819, ὅχι μόνο στὴν προσπάθεια νὰ ἐξουδετερώσει τὴν αὐξανόμενη ρωσικὴ ἐπιρροή στὶς ἡγεμονίες, ἀλλὰ καὶ σὲ τυχὸν φόβους τῆς γιὰ διάβρωση τῶν θεσμῶν ἀπὸ τὶς φιλελεύθερες ἰδέες ποὺ ἀπλώνονταν ἰδιαίτερα στοὺς φαναριωτικούς κύκλους αὐτὴ τὴν περίοδο³²; Μολονότι στὸ κείμενον τοῦ κανονναμὲ γίνεται ἀρκετὲς φορὲς λόγος γιὰ τὴν ἀνάγκη τυφλῆς ὑποταγῆς στὶς βουλῆσεις τῆς Πύλης (π.χ. «ὅστις ἤθελε τολμήσει νὰ παρεκτραπῇ τῆς ὀφειλομένης εὐσταθοῦς πίστεως καὶ ἤθελε δολιευθῇ πρὸς τὴν εὐεργέτιδα βασιλείαν» κλπ.) καὶ μολονότι βρισκόμαστε στὴν καλύτερη ὥρα τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, θὰ ἦταν τολμηρὸς καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν πραγματικότητά ὁποιοσδήποτε συσχετισμός. Δὲν εἶναι ὅμως δυνατὸ νὰ μὴν ἐπισημανθεῖ τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ δυὸ ἀδελφοὶ Μουρούζη, ποὺ τοὺς εὐνοοῦσε ὁ κανονναμὲς, γνώριζαν τὸ μυστικὸ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Ὁ Δραγομάνος τοῦ στόλου Νικόλαος Μουρούζης εἶναι βέβαιον ὅτι βοήθησε στὴν ὀργάνωσιν τοῦ Ἀγῶνα, ὅχι μόνο μὲ τὶς ἐνέργειές του στὴν Πελοπόννησο, γιὰ τὶς ὁποῖες παρέχει πληροφορίες ὁ Τοῦρκος ἱστοριογράφος Djevdet³³, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἐνίσχυση τοῦ ἔργου τῶν ἀποστόλων τῆς, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὸ γράμμα του πρὸς τοὺς προεστώτες τῶν νησιῶν τοῦ Αἰγαίου, μὲ τὸ ὁποῖο συνιστοῦσε νὰ συνδράμουν τὸ Δημήτριον Θέμελη, γνωστὸ καὶ δραστήριον Φιλικό³⁴. Ὁ Μιχαὴλ Σοῦτσος, ἐξάλλου, ἐγκατέλειψε τὸ θρόνον του, γιὰ νὰ ἐνταχθεῖ στὶς γραμμὰς τοῦ ἀγῶνα³⁵, ἐνῶ ὁ

30. N. Hodos: Eud. Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria Romanilor*, τ. XVI, Βουκουρέστι 1912, σ. 1029.

31. A. Otetea, ὁ.π., σ. 442.

32. Κ. Θ. Δημαρᾶ, *Νεοελληνικὸς Διαφωτισμός*, Ἀθήνα 1977, σ. 56, 9.

33. Βλ. Ν. Μοσχόπουλου, *Ἱστο-*

ρία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασεως κατὰ τοὺς Τούρκους ἱστοριογράφους, Ἀθήναι 1960, σ. 129.

34. Ἐμμ. Πρωτοφάλη, *Ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία* (ἐκδ. Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν), Ἀθήναι 1964, σ. 199, ὅπου καὶ φωτοτυπία τοῦ ἐγγράφου.

35. Ι. Φιλήμονος, *Δοκίμιον*, τ. Β', σ. 130 καὶ 327.

Κωστάκης Μουρούζης, Διερμηνέας τῆς Πύλης ἀποκεφαλίζόταν καὶ ὁ Σκαρλάτος Καλλιμάχης ἐξοριζόταν στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας μετὰ τὴν ἐναρξή τῆς Ἐπανάστασης³⁶.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ἐπειδὴ καὶ τὸ πρωτότυπον τοῦ ἱεροῦ αὐτογράφου κεκοσμημένου βασιλικοῦ Κανονναμὲ ἐνδίδεται πεφυλαγμένον εἰς τὸ Διβάν-Καλεμι³⁷, ἐκδίδεται ἡ παροῦσα εἰδοποίησις εἰς τὴν φασιλίαν τοῦ νῦν ἡγεμονεύοντος εἰς Βλαχίαν Δρακοζαδὲ Ἀλέκον Σούτζου.

Ἐπεκράτησε μὲν ἀνέκαθεν, ὥστε οἱ τὸ πάλαι διοριζόμενοι αὐθένται εἰς τὰς ὑπὸ τὴν κραταιὰν βασιλείαν τελούσας δύο ἐπαρχίας τῆς Βλαχίας καὶ Μπογδανίας νὰ διορίζωνται καθ'αὐτὸ ἐντόπιοι αὐθένται· πλὴν ἐπειδὴ, διὰ τινὰ ἀνάγκοστα συμβεβηκότα μεταξὺ τῶν ἐντοπίων, ἔκαμε χρεια νὰ ματαιωθῇ ἡ τοιαύτη διαίτησις καὶ ἐπομένως ἐκρίθη εὐλογον οἱ διοριζόμενοι αὐθένται νὰ εἶναι ἐκ τοῦ συστήματος τῶν Φαναριωτῶν, ἔτρεχε μέχρη τοῦδε ἡ τοιαύτη διαίτησις ἐπὶ βάσει, ὅτι, ὄντες συστηματικοὶ Φαναριῶται, δὲν θέλουσι δεῖξει ἀνάγκοστα κινήματα, καθὼς ποτὲ οἱ ἐντόπιοι. Ἐπειδὴ ὅμως ἀπὸ τινος καιροῦ μερικοὶ, ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε, καὶ μὲ μίαν αἰτίαν ἕκαστος, ἐπέτυχον Δραγομανίας καὶ αὐθεντειῶν, καὶ ἐπομένως τόσον ἐκ τοῦ συστήματος τῶν ἡγεμονευσάντων καὶ ἡγεμονευόντων, ὅσον καὶ ἐκ τῶν ἔξωθεν, ἡ κατ' ἀξίαν ἢ παρ' ἀξίαν, παρεισέφερον ἐπιθυμοῦντες αὐθεντεῖν, ἠῤῥησεν ὁ ἀριθμὸς, εἰς βαθμὸν ὥστε κατήντησαν οἱ τοιοῦτοι νὰ τολμῶσι νὰ ἐπισημείουσι σχέδια τῆς μεταξὺ των διχονοίας καὶ ταραχῆς καὶ νὰ ἐπιχειρισθῶσι κινήματα πολνειδῇ καὶ πάντῃ ἀντιβαίνοντα εἰς τὴν Ὑψηλὴν βουλὴν, ἀνάγκη προσεγένετο ἡ ὑπόθεσις αὕτη νὰ ὑποβληθῇ ἐκ νέου εἰς διευθέτησιν καὶ νὰ ἀρθῇ ἐκ μέσου αὐτῶν κάθε ἀρχὴ διχονοίας καὶ ταραχῆς. Ὅθεν, ἐπειδὴ ἐκ τοῦ εἰρημένου ἔθνους ἀνεφάνησαν μερικοὶ καὶ δοκιμασθέντος τοῦ τρόπου αὐτῶν ἀπεδείχθη ἡ ἰκανότης καὶ ἡ ἀνικανότης των καὶ τινὲς ἐξ αὐτῶν ταραχοποιοί, ἐν προσχήματι πίστεως εὐσταθοῦς, καίτοι ποιότητος πραγματικῆς μὴ κατέχοντες, ἀπὸ ἀρχεῖα ὅμως συμβεβηκότα κινούμενοι ἔπραξαν ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ στρεβλὰ καὶ παρατράγωδα κινήματα, καὶ ἐξηκριβώθη ἔτι μάλλον ὅτι εἰς τοὺς τοιοῦτους πλέον

36. Ἀπ. Βακαλοπούλου, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τ. Ε', Θεσσαλονίκη 1980, σ. 501, 509.

37. Γιά τίς ἀρμοδιότητες τοῦ Ντι-

βάν-καλεμι (= αὐλικῆς γραμματείας) βλ. I. H. Uzunçarsili, *Osmanlı devletinin merkez ve bahriye teşkilatı*, Ἀγκυρα 1948, σ. 40-46.

διόλου δὲν ἀνήκει τὸ μέγα τῆς ἡγεμονίας ὑπόρρημα, ἐπάναγκες ἐκρίθη νὰ εὐρεθῶσι τρόποι καὶ μέσα, σύμφωνα μὲ τὴν τοῦ καιροῦ κατάστασιν καὶ μὲ τὴν τοῦ πράγματος διάθεσιν, καὶ ἐξ ὑπαρχῆς νὰ διευθετηθῇ ὅτι εἰς τὸ ἐξῆς αἱ αὐθεντεῖαι νὰ προσδιορισθῶσι μόνον εἰς 4 χανεδάκια³⁸ γνωστά, ἀτάραχα, πιστὰ καὶ δοκιμασμένα, ὧν τὰ ὀνόματα καὶ οἱ χαρακτηρισμοὶ νὰ ἐξηγηθῶσι καὶ νὰ φανερωθῶσιν, ὥστε κατὰ τὴν ρητησομένην διευθέτησιν καὶ τὸ ὑπόρρημα τῆς μεγάλης Δραγομανίας εἰς αὐτὰ πάλιν τὰ χανεδάκια νὰ προσδιορισθῇ, καὶ οὕτως, ἀρθείσης διόλου κάθε ἐλπίδος τῶν καθαιρεθησομένων καὶ μὴ ἐχόντων δικαίωμα, θέλει εὐρεθῇ τρόπος ὥστε νὰ ζῶσι καὶ οἱ τοιοῦτοι κατ' ἔλεος ὑπὸ τὴν ἀπέραντον ἀνακτορικὴν σκιάν. Τῆς δὲ ἤδη ἐκδοθείσης ἀνακτορικῆς βουλῆς συμφώνου διακειμένης τῇ γνώμῃ τῶν τῆς βασιλείας καλοθελητῶν, αἱ βάσεις διαιτοῦνται καὶ διευθετοῦνται ὡς ἐφεξῆς:

Ἡ αὐθεντεία τῆς Βλαχίας καὶ Μπογδανίας προσδιορίζονται εἰς 4 ἐκ προγόνων πιστὰ ἀναφανέντα καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἀναφανησόμενα χανεδάκια: αὐτὰ εἰς τοῦ νῦν ἡγεμόνος τῆς Μπογδανίας Καλλιμάχη· βὼν εἰς τοῦ νῦν αὐθέντον Βλαχίας Δρακοζαδὲ Ἀλέκου Σούτζον· γὼν εἰς τὸν νῦν ἐκ τῆς φιλίας τοῦ Μιχαὴλ Βόδα καταγόμενον νῦν Μέγαν δραγομάνον Δρακοζαδὲ Μιχαλάκη Σουτζον καὶ δὼν εἰς τὴν ἐκ τριῶν ἀδελφῶν συγκροτούμενην φιλίαν τοῦ ἀποθανόντος Ἀλεξάνδρου Μουρούζη, ὥστε, ὁπότε ἤθελε γένει τὸ ἄζλι³⁹ τῶν ἤδη ὑπηρετούντων, νὰ διορίζονται αὐθένται λόγῳ διαδοχῆς καὶ ἀλλαγῆς, ὁ μὲν χρηματίσας εἰς Βλαχίαν καὶ Μπογδανίαν καὶ ἐναλλάξ ἐκ μόνων τούτων τῶν χανεδακίων, χωρὶς ποτὲ νὰ ἀνατραπῇ, ὥστε νὰ διορισθῇ ἄλλος τις αὐθέντης ἐκτὸς τούτων· ἐκ δὲ τῶν 4 τούτων χανεδακίων, ὅστις τῶν διωρισμένων ἡγεμόνων ἤθελε τολμήσει νὰ παρεκτραπῇ τῆς ὀφειλομένης εὐσταθοῦς πίστεως καὶ ἤθελε δολιευθῇ πρὸς τὴν εὐεργέτιδα βασιλείαν ἢ δραπετεύσει ἀλλαχοῦ ἢ ἤθελε δείξει τοιαύτην ἀγνωμοσύνην, εἰς τὸ ἐξῆς νὰ καταργῇται τὸ χανεδάκι του, τὰ παιδιὰ του καὶ οἱ σχετικοὶ του εἰς γενεὰς γενεῶν, χωρὶς ποτὲ νὰ διορισθῶσιν εἰς τι ὑπόρρημα· ὁπότε δὲ κατὰ τύχην ἤθελεν ἐκλείψει κανὲν ἀπὸ αὐτὰ τὰ 4 χανεδάκια νὰ ἐξετάζονται οἱ πιστοὶ πρὸς τὴν βασιλείαν καὶ παιδεῖα δεδοκιμασμένοι μεταξὺ εἰς τὸ ἔθνος καὶ οὕτω νὰ συγκροτηθῇ ἔτερον χανεδάκι, τὸ καλύτερον.

Εἰς τὸ ἐξῆς, χρείας τυχοῦσης, νὰ διορίζεται κατ' ἐκλογὴν εἰς τὴν Μεγάλην Δραγομανίαν ἐκ τοῦ παλαιότερου χανεδακίου ὁ ἀξιώτερος καὶ ἰκα-

38. χανεδάκια, χανέδες: οἰκογένειες, οἰκίαις (τουρκ. hane).

39. ἄζλι: παύση, ἀπόλυση (τουρκ. azl).

νώτερος υἱός· ὅστις δὲ αὐθέντης οἰκιοθελῶς ἤθελε παραχωρήσει τὴν ἡγεμονίαν καὶ δι' ἐνσφραγίστου αὐτοῦ ἀρτζιχαλίου⁴⁰ ἤθελε ζητήσει νὰ τὸν διαδεχθῇ ὁ δραγουμανεύων υἱός του, νὰ εἰσακούεται ἡ παράκλησίς του καὶ νὰ διορίζεται ἀντ' αὐτοῦ ὁ υἱός του αὐθέντης, εἰς δὲ τὴν Δραγουμανίαν νὰ διορίζεται πάλιν τοῦ παλαιότερου χανεδακίου ὁ υἱός· ἂν δὲ τοῦ παλαιότερου χανεδακίου υἱός δὲν ἤθελεν εὐρεθῇ ἐν ἡλικίᾳ καὶ συγκεκριτοῦμενος ἐν τῇ ἀναγκαίᾳ παιδείᾳ ἢ καὶ ὁ εὐρεθεὶς δὲν ἤθελεν ἔχει ἰκανότητα εἰς τὸ νὰ δουλεύσῃ, νὰ ἐκλέγεται πάλιν κατὰ τὸ παλαιὸν νιζάμι⁴¹ ἀπὸ τοὺς υἱοὺς τῶν μενόντων τούτων χανεδακίων ὁ παιδείᾳ καὶ ἰκανότητι χαρακτηριζόμενος καὶ νὰ διορίζεται Δραγουμάνος. Ὁ εἰς τὴν Δραγουμανίαν εὐρισκόμενος καὶ μετὰ πίστεως δουλεύων, ἀγκαλὰ καὶ νὰ εἶναι βέβαιος ὅτι ἐν τῇ Δραγουμανίᾳ του ὅταν ἔλθῃ ὁ καιρός του θέλει ἐπιτύχει αὐθεντείας, ὅμως ἂν ἤθελε φανῇ ἀνίκανος καὶ μὲ φανερόν ἢ ἀφανὲς ἔγκλημα καὶ ἐλάττωμα, ὁ τοιοῦτος νὰ γένη ἄζλι καὶ ἀντ' αὐτοῦ νὰ διορίζεται ἄλλος· οἱ δὲ τοιοῦτοι ἐγκληματικοὶ Δραγουμάνοι ποτὲ νὰ μὴν ἐπιτύχουν αὐθεντείας. Πρὸς τούτοις διὰ νὰ κλεισθῇ κάθε εἴσοδος ταραχῆς εἰς τὸ ἐξῆς, ἡ Δραγουμανία τοῦ στόλου νὰ προσδιορίζεται εἰς αὐτὰ τὰ 4 χανεδάκια. Καὶ ἀγκαλὰ προλαβόντως συνέβη οἱ τῆς Δραγουμανίας τοῦ στόλου νὰ διορίζωνται αὐθένται, διὰ νὰ μὴ διορισθοῦν ὅμως πλέον, νὰ διορίζωνται δραγουμάνοι τῆς Πόρτας ὅταν ἔλθῃ ἡ σειρὰ των, καὶ μετὰ τὴν δραγουμανίαν τῆς Πόρτας, πληρωθέντος τοῦ διατεταγμένου καιροῦ, τότε νὰ ἐπιτυγχάνουν αὐθεντείας, ὡς εἴρηται· εἰς δὲ τὴν Δραγουμανίαν τοῦ στόλου νὰ διορισθῇ ἐκ τῶν 4 τούτων χανεδακίων ὁ πρόσφορος καὶ ἀρμόδιος, καὶ ἂν ὁ τοιοῦτος ἤθελε φανῇ ἐγκληματίας, εἰς τὸ ἐξῆς νὰ μὴ διορίζεται πλέον εἰς κανὲν ὑπόουγγμα. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὸ βάσιμον τοῦτο νιζάμι αἱ δύο αὐθεντεῖαι, ἡ δραγουμανία τῆς Πόρτας καὶ ἡ Δραγουμανία τοῦ στόλου ἐπροσδιωρίσθησαν εἰς τὰ 4 χανεδάκια, οἱ προλαβόντως ἀναφανέντες, ὁ τε Χαντζερῆς καὶ ὁ πρῶν Δραγουμάνος Ἰακωβάκης, ἐξαιροῦνται, καὶ οἱ ροντπέδες των γίνονται ταρκίνι, ἥτοι καθαιροῦνται, καὶ οἱ δύο θέλουν εἶναι δεβλετζή⁴². Καὶ διὰ τὰς προλαβούσας ἐκδουλεύσεις των, διὰ νὰ μὴ δοκιμάσωσι στενοχωρίαν εὐρισκόμενοι ὑπὸ τὴν μεγάλην σκιὰν τῆς οἰκτιρμοῦς βασιλείας, ἐνεκρίθη ὑπὸ τῆς φιλευσπλάγχχνου βασιλείας νὰ διορισθῇ κατ' ἔλεος καὶ εἰς τοὺς δύο μία ποσότης σιτηρεσίου ἀναλόγως μὲ τὴν κατάστασίν των. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ Ἰακωβάκης, παραβαλλόμενος πρὸς τὸν Χαντζερῆν, ἔχει πολυανθρωποτέραν φαμίλιαν καὶ εἶναι καὶ ὑπὸ ἐνοχλὴν χρέους, ἐν λόγῳ τοῦ

40. ἀρτζιχάλι: ἀνφορὰ (τουρκ. arzihal ἢ arzuhal).

41. νιζάμι: τάξις, δικαιοσύνη (τουρκ.

nizam).

42. δεβλετζή; Δὲν μπόρεσα νὰ ἐξακριβώσω τὴ σημασίαν τῆς λέξεως.

νά τὰ πληρώσῃ ἐκ τῶν περισσευόντων ἄσπρων ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα ἔξοδά του καὶ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὸ βάρος τοῦ χρέους, διορίζεται ἐκ τῶν αὐθεντικῶν εἰσοδημάτων ἐτήσιον σιτηρέσιον, τῷ μὲν Ἰακωβάκῃ 60 χιλιάδες γρόσια, τῷ δὲ Χαντζεζῷ 40 χιλιάδες, καὶ διὰ βεβαίωσιν μόνιμον τοῦ νιζαμίον τούτου ἀπὸ τοῦ νῦν θέλει δοθῶσι τοῖς εἰρημένοις τούτοις σενέτια⁴³ ὅτι θέλει τοῖς δίδεται τὰ τεταγμένα ταῦτα σιτηρέσια μηνιαίως, τὰ μὲν δύο τρίτα ἀπὸ Βλαχίας, τὸ δὲ ἓνα τρίτον ἀπὸ Μπογδανίας. Καὶ ἐπειδὴ ἀμφότεροι χρεωστοῦσι νὰ εὐγνωμονήσωσι διὰ τὸ τεταγμένον τοῦτο βασιλικὸν ἔλεος, νὰ ἐφησυχάσωσι εἰς τὸ ἐξῆς ἰδιοπραγμονοῦντες καὶ ζῶντες εὐτάκτως· καθότι ἂν, Θεὸς φυλάξοι, ἤθελαν φωραθῶσιν, ὅτι τολμῶσι νὰ ἐπιχειρισθῶσι κινήματα ἐναντία τῇ ὑψηλῇ βουλῇ καὶ τῷ νιζάμῳ τούτῳ, οὐ μόνον θέλουσι ὑστερηθῇ τοῦ σιτηρέσιον των, ἀλλὰ θέλει γίνῃ φροντίς καὶ τῆς τιμωρίας των.

Αὐτὰ τὰ 4 χανεδάκια θέλουσι φροντίσει νὰ διανέμωσι τὸ σύστημα τῶν ἀρχῶν ἀναμεταξύ των, καὶ νὰ διορίσωσι σιτηρέσιον εἰς τοὺς ἐνδεεῖς καὶ χρήζοντας βοηθείας κατὰ τὴν κατάστασίν των. Τὸ σύστημα τῶν ἀρχόντων θέλει φυλάξῃ τὴν γραμμὴν τῶν 4 τούτων χανεδακίων μετὰ πίστεως, ἀπέχον ἀπὸ κάθε κίνημα ἐναντίον εἰς τὴν ὑψηλὴν μας βουλὴν ἢ πολὺ ἢ ὀλίγον. Ἐν συντόμῳ τὰ 4 χανεδάκια ἢ εὐχαριστηθῶν ἢ δυσαρεστηθῶν ἀπὸ τὸ σύστημα τῶν ἀρχῶν, ἔχουν νὰ εἰσακούωνται εἰς τὴν βασιλείαν. Διὰ νὰ γένη δὲ γνωστὴ ἡ ὑψηλῇ βουλῇ καὶ τὸ νιζάμι καὶ κατὰ τοῦτο νὰ ἀκολουθήσουν, ἐξεδόθη ὑψηλὸν μπουγιουλτὶ περιεκτικὸν τούτων τῶν παραγγελμάτων πρὸς τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχη καὶ ἰδιαίτεραι εἰδοποιήσεις πρὸς ἕκαστον τούτων τῶν χανεδακίων ἐξαγγελτικαὶ τῶν εἰρημένων νιζαμίων καὶ διὰ νὰ φυλαχθῶσιν ἀπαράτρεπτα τὰ νιζάμια ταῦτα εἰς τὸ ἐξῆς, ἐφ' ὅσον θέλει ὁ Θεός, κατεγράφησαν αὐτολεξεῖ εἰς τὸ Διβάν-καλεμί, εἰς τὸ ἀμεδουσι-ὀδασί⁴⁴ καὶ εἰς τὸν ζαρπχανέ⁴⁵, ὥστε χρεῖας τυχοῦσης νὰ θεωρῶνται καὶ νὰ διενεργῶνται πάντοτε, τόσον τὰ περὶ αὐθεντειῶν ὅσον καὶ τὰ περὶ Δραγουμανιῶν καὶ περὶ ἄλλων ὑποθέσεων κατὰ τὴν αὐτοκρατορικὴν ἀπόφασιν· καὶ ἂν περὶ ὁποιασδήποτε ὑποθέσεως δὲν ἤθελε γένῃ ἀνακτορικὴ ἰδιαίτερα βουλὴ νὰ μὴ μεταποιηθῇ ποτὲ καμμία ὑπόθεσις.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ Ρεμπιουλέβελ τοῦ 1234ου.

Βασ. Βλ. Σφυρόερας

43. σενέτι: ὁμολόγο, γραμμάτιο (τουρκ. senet).

44. Γιὰ τὴ σημασία τοῦ ὅρου ποὺ σημαίνει αὐτοκρατορικὴ γραμματεία

(τουρκ. amedi-odasi) βλ. I. Uzuncarsili, ὁ.π., σ. 52, 247.

45. ζαρπχανέ: νομισματοκοπεῖο (τουρκ. zaphane).